

Małgorzata Kwaśniewska

Ujęcie programowe zakresu kompetencji dzieci przedszkolnych do nauki czytania

Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne 18,
145-158

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Małgorzata Kwaśniewska

UJĘCIE PROGRAMOWE ZAKRESU KOMPETENCJI DZIECI PRZEDSZKOLNYCH DO NAUKI CZYTANIA

Wprowadzenie w zakres treści programowych wychowania przedszkolnego zagadnień dotyczących nauki czytania datuje się na lata 70. XX stulecia, a konkretnie na daty wydanych kolejno dwóch programów – w 1973 roku oraz jego zmodernizowanej wersji z 1977 roku¹. Program z 1973 roku zakładał przygotowanie dzieci do nauki czytania już od najmłodszych lat poprzez rozwijanie u nich właściwego poziomu motywacji i zainteresowania dźwiękami oraz poprzez stosowanie ćwiczeń słuchowych, artykulacyjnych i regulujących siłę oddechu. Poznanie głosek, liter (22 drukowanych małych i wielkich), odczytywanie wyrazów o prostej budowie fonetycznej oraz krótkich tekstów wprowadzono do treści programu obowiązującego od 1977 roku (tylko dla dzieci 6-letnich). Ten sam zakres wymagań utrzymano w scalonej wersji wymienionych wyżej programów, wydanej w 1981 roku². Realizacja przedszkolnej nauki czytania w oparciu o te programy miała odbywać się „przy zastosowaniu takich form pracy, jak: zabawa, zajęcia organizowane przez nauczycielkę, czynności zawierające elementy pracy, kontakty z otoczeniem społecznym, przyrodą, techniką i sztuką; spacer i wycieczki. Chodzi bowiem o to, aby wprowadzenie elementarnej nauki czytania i pisania do wychowania przedszkolnego nie pociągnęło za sobą wprowadzenia szkolnych metod nauczania, a oparte było na pracy metodami typowo przedszkolnymi”³.

¹ *Program wychowania w przedszkolu*, Ministerstwo Oświaty i Wychowania, Instytut Programów Szkolnych, Warszawa 1973; *Program pracy wychowawczo-dydaktycznej z dziećmi sześciolletnimi objętymi jednorocznym oddziaływaniem przedszkolnym*, Ministerstwo Oświaty i Wychowania, Instytut Programów Szkolnych, Warszawa 1977.

² *Program wychowania w przedszkolu*, Ministerstwo Oświaty i Wychowania, Instytut Programów Szkolnych, Warszawa 1981.

³ M. Burtowy, *Założenia i treści przygotowania dzieci do nauki czytania i pisania w przedszkolu*,

Umiejętności wyniesione przez dziecko z przedszkola stanowiły bazę do szkolnej nauki czytania, o czym świadczyły zapisy programowe: „Nauczanie w klasach I-III jest kontynuacją rozpoczętego już w wychowaniu przedszkolnym systematycznego i wielostronnego kształcenia osobowości dziecka (...) Dzieci rozpoczynające naukę szkolną w klasie I powinny opanować wskazany w programie pracy wychowawczo-dydaktycznej dla 6-latków, określony zasób wiadomości, umiejętności i nawyków. Stąd też podstawowym zadaniem nauczycieli klasy I jest, już w pierwszych dniach pobytu dziecka w szkole, dokonanie możliwie szczegółowego rozpoznania w tym zakresie. To rozpoznanie pozwoli na właściwe kontynuowanie w klasach I-III jednolitego procesu wychowawczo-dydaktycznego, zapoczątkowanego już w toku wychowania przedszkolnego”⁴.

W metodyce przedszkolnej nauki czytania wyodrębnione zostały dwa etapy: pierwszy – wyrabianie gotowości do nauki, drugi – nauka właściwa⁵. W proces wyrabiania gotowości do nauki czytania wpisane zostały obowiązkowe ćwiczenia z zakresu rozwijania spostrzegawczości wzrokowej, poprawności wymowy, analizy i syntezy słuchowej, całościowego rozpoznawania wyrazów oraz rozumienia pojęć: wyraz, zdanie⁶. Kształtowanie umiejętności czytania, według I. Dudzińskiej, obejmowało natomiast poznawanie liter, utrwalanie poznanych liter, doskonalenie umiejętności czytania, rozwijanie umiejętności podziału wyrazów na sylaby⁷, a ponadto dążenie do opanowania przez dziecko umiejętności rozumienia czytanego tekstu, czemu służyło zainteresowanie dziecka nauką czytania, aktywizowanie myślenia, dążenie do zrozumienia istoty znaków interpunkcyjnych (kropki, przecinka, pytajnika, wykrzyknika) oraz inspirowanie do samodzielnego czytania⁸.

Istotne zmiany w programowaniu edukacji przedszkolnej przyniosła transformacja ustrojowa, która wymusiła opracowanie nowych, adekwatnych do zmienionej rzeczywistości programów, będących uszczegółowieniem założeń zawartych w wydanym po raz pierwszy w historii *Minimum programowym*⁹. Treści programowe minimum, ujęte w cztery działy (Zdrowie – aktywność ruchowa – rozwój fizyczny; Dziecko – rodzina – środowisko; Aktywność intelektualna – rozwój umysłowy; Wrażliwość estetyczna – aktywność twórcza), zawierały wytyczne w zakresie:

w: *Psychopedagogiczne problemy edukacji przedszkolnej*, pod red. A. Brzezińskiej, M. Burtowy, Poznań 1985, s. 109.

⁴ *Program nauczania początkowego. Klasa I*, Ministerstwo Oświaty i Wychowania, Instytut Programów Szkolnych, Warszawa 1978, s. 10.

⁵ T. Domaniewska, *Początkowa nauka czytania*, w: *Podstawy pedagogiki przedszkolnej*, pod red. M. Kwiatowskiej, Warszawa 1985, s. 401.

⁶ I. Dudzińska, *Dziecko sześciolatnie uczy się czytać*, Warszawa 1986, s. 33-72.

⁷ Tamże, s. 73-114.

⁸ Tamże, s. 115-150.

⁹ *Zarządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 kwietnia 1992 roku w sprawie minimum programowego wychowania przedszkolnego oraz zestawu dopuszczonych do użytku programów wychowania przedszkolnego*, „Monitor Polski”, nr 12/1992, poz. 86.

„Tworzenie sytuacji edukacyjnych sprzyjających nabywaniu i rozwijaniu umiejętności czytania i pisania, a w szczególności:

- kształtowanie motywacji do samodzielnego czytania,
- rozwijanie spostrzegawczości wzrokowej i słuchowej,
- zapoznanie z istotą znaku graficznego,
- rozpoznawanie liter drukowanych i pisanych, małych i wielkich,
- doskonalenie orientacji przestrzennej,
- doskonalenie sprawności manualnych w trakcie różnorodnych działań, a także celowo dobranych ćwiczeń,
- czytanie wyrazów, zdań oraz krótkich tekstów,
- próby pisania z inicjatywy dzieci”¹⁰.

Czytanie potraktowane zostało w *Minimum programowym* łącznie z pisaniem, bo chociaż z psychologicznego punktu widzenia umiejętności te różnią się między sobą w sposób istotny, to jednak metodyczna poprawność nakazuje, aby pisanie odbywało się bezpośrednio po śladach czytania, co oznacza, że dyspozycje psychofizyczne rozwijane w toku czytania są podstawą do opanowania umiejętności pisania.

Minimum programowe dało podstawę do opracowania i dopuszczenia do użytku przedszkolnego trzech nowych programów (po raz pierwszy w historii wychowania przedszkolnego program mógł być wybierany spośród kilku możliwości i mogły powstawać jego autorskie wersje) stanowiących odrębne wydawnictwa:

1. *Program wychowania w przedszkolu* (1992);
2. *Program pracy wychowawczo-dydaktycznej z dziećmi sześciolletnimi objętymi jednorocznym oddziaływaniem przedszkolnym* (1992);
3. *Program wychowania w przedszkolu dzieci 3–6-letnich* (1992).

Pierwszy i drugi program w prawie jednakowy sposób potraktował treści dotyczące wyrabiania gotowości do czytania/przyswajania elementarnej nauki czytania¹¹. W obu programach, w grupie dzieci sześciolletnich, znajdują się następujące treści (przedstawione tu kolejno, ale w skróconej wersji):

- rozwijanie słuchu,
- poprawne wymawianie głosek i grup spółgłoskowych,
- doskonalenie umiejętności wyrazistego mówienia,
- wyróżnianie, rozpoznawanie i powtarzanie głosek,
- rozwijanie spostrzegawczości wzrokowej,
- zaznajamianie z istotą symbolu graficznego,
- wprowadzenie zapisu graficznego wybranych treści,
- kształtowanie motywacji do samodzielnego czytania,
- analiza i synteza słuchowo-wzrokowa znanych wyrazów o prostej budowie fonetycznej,

¹⁰ Zarządzenie Ministra Edukacji Narodowej...

¹¹ *Program wychowania w przedszkolu*, Warszawa 1992, s. 52-53; *Program pracy wychowawczo-dydaktycznej z dziećmi sześciolletnimi objętymi jednorocznym oddziaływaniem przedszkolnym*, Warszawa 1992, s. 20-21.

- tworzenie i odczytywanie wyrazów z małych i wielkich liter: a, b, c, d, e, f, g, i, k, l, ł, m, n, o, p, r, s, t, u, w, z, (ewentualnie litery „j”),
- przyporządkowywanie napisów do odpowiednich ilustracji,
- układanie i odczytywanie równoważników i krótkich zdań,
- czytanie krótkich tekstów.

Niektóre elementy wprowadzenia do nauki czytania znalazły się także w treściach programowych dla dzieci 3-, 4-, 5-letnich (dotyczyło to głównie rozwijania słuchu i mowy).

Pierwszy w historii wychowania przedszkolnego program o charakterze autorskim¹², opracowany przez zespół kompetentnych osób z Wrocławia (wizytatorów, doradców-metodyków, dyrektora przedszkola), krótko, ale z uwzględnieniem najważniejszych zagadnień zaproponował, aby w toku organizowania zabaw sprzyjających elementarnej nauce czytania:

- kształtować umiejętność dokonywania analizy i syntezy słuchowo-wzrokowej,
- poznawać litery drukowane oraz pisane małe i wielkie,
- kształtować motywację do samodzielnego czytania,
- umożliwiać nabywanie umiejętności czytania ze zrozumieniem¹³.

Analiza porównawcza treści wymienionych wyżej programów wskazuje nie tylko na ilościową różnicę w liczbie haseł programowych, ale także na ich istotne zróżnicowanie jakościowe. Poprzez ogólność swoich zapisów *Program wychowania w przedszkolu dzieci 3-6-letnich* (1992) pozostawił nauczycielom znaczniejszą niż pozostałe programy swobodę w interpretacji treści programowych (np. nie ograniczył listy poznawanych liter), a przez to dał większą możliwość dostosowywania ich do możliwości dzieci niepodzielonych tu na grupy wiekowe. To nowatorskie podejście wrocławskich twórców programu wywarło w późniejszym okresie, po reformie oświaty w 1999 roku, wpływ na jakość wielu innych publikacji z tego zakresu.

Kolejnym czynnikiem, który po transformacji ustrojowej wywarł wpływ na weryfikację programową oraz na pojawienie się nowych jakości w tym względzie, była wspomniana wyżej reforma systemu oświaty z 1999 roku. Wprawdzie, jak pisze E. Arciszewska, „z dotychczasowych ustaw i rozporządzeń ministrów do spraw oświaty wynika pozostawienie wychowania przedszkolnego na uboczu reformy, niepodejmowanie zmian oraz omijanie edukacyjnych problemów małych dzieci”, a także: „Reformatorzy zaniechali zarówno objęcia dzieci sześciolletnich obowiązkiem szkolnym, jak też monitorowania obecnego poziomu ich wiedzy i umiejętności”¹⁴, to jednak rok ten można uznać za przełomowy dla problematyki związanej z programami. Złożył się na to fakt wprowadzenia do obiegu, rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 grudnia 1999 roku, nowej *Podstawy programowej* (potworzonej w niezmienionej postaci w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej

¹² *Program wychowania w przedszkolu dzieci 3-6-letnich*, Warszawa 1992.

¹³ Tamże, s. 9.

¹⁴ E. Arciszewska, *Czytające przedszkolaki. Mit czy norma?*, Warszawa 2002, s. 9.

z dnia 26 lutego 2002 roku)¹⁵, która dała początek eksplozji, niespotykanej dotychczas w historii, nowych programów wychowania przedszkolnego o charakterze tylko i wyłącznie autorskim. W okresie od grudnia 1999 roku do 23 sierpnia 2007 roku (daty, kiedy powstała znowelizowana wersja podstawy programowej) wydane zostały łącznie 52 programy¹⁶, z czego jedne mają charakter ogólny (zawierają wszystkie obszary edukacyjne i przeznaczone są dla każdej z grup wiekowych), a inne – wybiórczy, tzn. służą do nauczania tylko np. języka angielskiego czy matematyki lub przeznaczone są wyłącznie dla dzieci sześciolletnich.

W *Podstawie programowej*, w obszarze „Poznawanie i rozumienie siebie i świata” znalazł się zapis: „Tworzenie warunków i doświadczeń językowych w zakresie reprezentatywnej i komunikatywnej funkcji języka (ze szczególnym uwzględnieniem nabywania i rozwijania umiejętności czytania i pisanie)”, który stał się punktem wyjścia do autorskiej interpretacji treści związanych z przedszkolną nauką czytania.

Z uwagi na wielość i różnorodność programów wychowania przedszkolnego wydanych po 1999 roku, do analizy porównawczej treści z zakresu nauki czytania wybrałam sześć (z pominięciem programów o wybiórczym charakterze) o istotnie zróżnicowanym poziomie wymagań i podejściu do sposobu ich przedstawienia. Ponadto kryterium wyboru programu do analizy stanowiła jego adekwatność do *Podstawy programowej*, jak również dostępność na rynku, utożsamiana z renomą wydawnictwa. W związku z tym, analizą objęłam następujące programy (wymienione według kolejności alfabetycznej nazwiska pierwszego z autorów):

1. H. Bednarczyk, M. Królicza, M.A. Maciąg, *Program edukacji przedszkolnej dla dzieci od 3 do 6 lat. Świat przedszkolaka*, JUKA, Warszawa 2001;
2. A. Bojakowska, A. Fiedorowicz, E. Kozłowska, M. Krawcewicz, *Razem z dzieckiem. Program wychowania przedszkolnego*, Nasza Księgarnia, Warszawa 2000;
3. Cz. Cyrański, M. Kwaśniewska, *Moje przedszkole. Program wychowania przedszkolnego*, MAC, Kielce 2001;
4. H. Czerniawska, *Program wychowania przedszkolnego dla dzieci 3-6-letnich*, GRAF-Punkt, Warszawa 2001;
5. A. Łada-Grodzicka, E. Bełczewska, M. Herde, E. Kwiatkowska, J. Wasilewska, *ABC... Program wychowania przedszkolnego XXI wieku*, WSiP, Warszawa 2000;
6. B. Łojewska, *W świecie przedszkolaka. Program edukacji przedszkolnej dla dzieci (od 3 do 6 lat)*, Koba, Kraków 2001.

Treści programowe z zakresu nauki czytania rozważałam pod kątem:

- układu treści programowych;

¹⁵ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 grudnia 1999 roku zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego, Dziennik Ustaw”, 17 stycznia 2000; Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 26 lutego 2002 roku w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, „Dziennik Ustaw”, 9 maja 2002.

¹⁶ www.men.gov.pl/programy/programy/przedszk.php

- miejsca w programie treści dotyczących nauki czytania;
- tytułu fragmentu programu odnoszącego się do czytania;
- podziału treści z zakresu nauki czytania;
- stopnia ogólności zapisów programowych;
- poziomu wymagań;
- proponowania nowoczesnych metod nauki czytania;
- zamieszczenia uwag metodycznych;
- przedstawienia kompetencji dzieci z zakresu umiejętności czytania.

Wyniki dokonanych charakterystyk przedstawia tabela nr 1.

Najczęściej wykorzystywanym przez nauczycieli programem, spośród przeanalizowanych, jest program wydawnictwa WSiP, co z pewnością świadczy o jego atrakcyjności, którą zawdzięcza szczegółowej treści i licznym wskazówkom metodycznym. Jednak po przeprowadzonej analizie porównawczej należy stwierdzić, że wybrane programy, znacznie różniące się między sobą, mają obok swoich zalet także wady, oznaczające w praktyce pedagogicznej niewłaściwie organizowany proces nauki czytania. W związku z tym wskazane byłoby, aby Ministerstwo Edukacji Narodowej (recenzenci programowi) wpisując program do użytku szkolnego, szczegółowej przyglądało się treściom proponowanym przez autorów. Niezaprzeczalną wartością jest natomiast fakt możliwości wyboru programu spośród wielu alternatyw i tę tendencję należałoby w dalszym ciągu utrzymać.

Rozporządzeniem MEN z dnia 23 sierpnia 2007 roku wprowadzona została nowa *Podstawa programowa wychowania przedszkolnego*¹⁷, w której w nieco zmienionej postaci pojawił się zapis dotyczący nauki czytania, bowiem do zapisu z poprzedniej wersji *Podstawy...* dopisany został wątek mówiący o rozwijaniu umiejętności czytania i pisania liczb, a w całości brzmiał on następująco: „Tworzenie warunków i doświadczeń językowych w zakresie reprezentatywnej i komunikatywnej funkcji języka (ze szczególnym uwzględnieniem nabywania i rozwijania umiejętności czytania i pisania, w tym czytania i pisania liczb)”. Zmiana ta pociągnęła za sobą konieczność opracowania nowych programów, obowiązujących od roku szkolnego 2008/2009. W wykazie ministerialnym programów dopuszczonych do użytku nie wyodrębniono tych, opartych o nową *Podstawę...*, co w praktyce pedagogicznej oznacza istotne utrudnienie dla nauczycieli w zakresie wyboru aktualnego programu do pracy z dziećmi. W związku z dynamicznymi zmianami aktów prawnych i odpowiadających im programów niektórzy z nich nie nadążają ze śledzeniem przeobrażeń, nie dostrzegają różnic i nie rozumieją ich zasadności.

Jednym z programów odpowiadających na wymogi ministerialne z 2007 roku jest program wychowania przedszkolnego *Nasze przedszkole*¹⁸, który treści dotyczą-

¹⁷ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 sierpnia 2007 roku zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, „Dziennik Ustaw”, 31 sierpnia 2007.

¹⁸ M. Kwaśniewska, W. Żaba-Żabińska, *Program wychowania w przedszkolu. Nasze przedszkole*, Kielce 2007.

Tabela nr 1. Analiza porównawcza treści z zakresu nauki czytania wybranych programów wychowania przedszkolnego

Analizowane elementy programowe	Programy					
	H. Bednarczyk, M. Królika, M.A. Miaciag, <i>Program edukacji dla dzieci od 3 do 6 lat. Świat przedszkolaka</i> , JUKA, Warszawa 2001	A. Bojakowska, A. Fiedorowicz, E. Koziowska, M. Krawcewicz, <i>Razem z dzieckiem. Program wychowania przedszkolnego</i> , Nasza Księgarnia, Warszawa 2000	Cz. Cyrański, M. Kwaśniewska, <i>Moje przedszkole. Program wychowania przedszkolnego</i> , MAC, Kielce 2001	H. Czerniawska, <i>Program wychowania przedszkolnego dla dzieci 3-6-letnich</i> , GRAF-Punkt, Warszawa 2001	A. Łada-Grodzicka, E. Betczewska, M. Herde, E. Kwiatkowska, J. Wasilewska, <i>ABC... Program wychowania przedszkolnego XXI wieku</i> , WSiP, Warszawa 2000	B. Łojewska, <i>W świecie przedszkolaka. Program edukacji dla dzieci (od 3 do 6 lat)</i> , Koba, Kraków 2001
Układ treści programowych	Bez podziału na grupy wiekowe	Bez podziału na grupy wiekowe	Bez podziału na grupy wiekowe	Klasyczny podział na grupy wiekowe	Podział na poziomy umiejętności: I, II, III, IV oraz treści rozszerzające	Podział na poziomy umiejętności: I, II, III, IV
Miejsce w programie treści dotyczących czytania (nazwa obszaru edukacyjnego)	Kierunek działania. Stwarzanie sytuacji edukacyjnych usprawniających biegłość w budowaniu i posługiwaniu się znakiem – słowem, gestem, liczbą, barwą; w poznawaniu i zmienianiu siebie i świata.	Część druga. Rozwój myślenia, mowy i języka; orientacja w świecie.	Obszar edukacyjny. Myśle, mówię, czytam i-przygotowuję się do pisania.	Obszar edukacyjny. Poznawanie siebie i świata (tytuł obszaru jednakowy jak w „Podstawie...”	Obszar edukacji w zakresie przygotowania do pisania i czytania.	Obszar edukacji w zakresie przygotowania do nauki pisania i czytania.

Tytuł fragmentu programu odnoszącego się do czytania	Czytanie	Przygotowanie do nauki czytania i pisania.	Przygotowanie do nauki czytania. Przyswajanie umiejętności czytania.	Przygotowanie do nauki czytania i czytanie.	Przygotowuję się do czytania i zaznam czytać.	Tytuł jest nazwą obszaru edukacyjnego.
Podział treści z zakresu nauki czytania	Znak. Nauka czytania. Technika. Cechy. Czasopisma i książki dla dzieci.	Brak podziału	Hasła programowe nadrzędne i podrzędne.	1. Gotowość słuchowa. 2. Gotowość wzrokowa. 3. Czytanie.	Podział na poziomy umiejętności: I, II, III, IV oraz treści rozszerzające.	Podział na poziomy umiejętności: I, II, III, IV.
Elementy związane z nauką czytania (z tego samego obszaru edukacyjnego)	Dźwięk (źródła, cechy, ekspresja). Ruch (źródła, cechy, ekspresja). Barwa (charakter, pocho-dzenie, ekspresja). Mówienie (poprawność, kultura, intencja). Słuchanie (materia, kultura). Pisanie (znak, litera, cyfra, sprawność pisania). Przestrzeń (położenie, kierunek, wielkość, figury).	Rozwijanie wymowy. Wzbo-ganie języka. Rozwijanie umiejętności słuchania. Tworzenie własnych opowiadań. Rozwijanie umiejętności prowadzenia rozmowy.	Zapoznanie dzieci z popularnymi utworami polskiej literatury dziecięcej z jednoczesnym ukazaniem roli książki w życiu człowieka. Doskonalenie wymowy dzieci. Wzbogacanie zasobu słownictwa dzieci. Kształtowanie umiejętności poprawnego wypowiadania się. Ćwiczenia	4. Słuchanie i rozumienie mowy. 5. Posługiwanie się mową. 7. Przygotowanie do pisania.	Doskonałą sposobność wzrokową. Doskonałą wrażliwość słuchową. Przygotowuję się do pisania.	Brak

Stopień ogólności zapisów programowych	Wysoki stopień ogólności treści	Wysoki stopień ogólności treści	przygotowujące do nauki pisania.	Treści wystarczająco szczegółowe	Treści wystarczająco szczegółowe	Bardzo wysoki stopień szczególności treści	Bardzo wysoki stopień szczególności treści
Poziom wymagań	Bardzo wysoki (np. korzystanie ze źródeł informacji – słownik, encyklopedia, album, atlas, itp.). Wybrane hasła dla dzieci szczególnie zainteresowanych piśmiem (np. płynne, wyraziste pisanie).	Bardzo niski (tylko: założenie biblioteczki; próby odczytania tytułów, fragmentów tekstu; tworzenie własnych książek i nadawanie im tytułów.	Optymalny	Optymalny	Optymalny	Optymalny. Dołączenie treści rozszerzających.	Optymalny
Proponowanie nowoczesnych metod nauki czytania	Brak	Brak	Elementy metody I. Majchrzak (rozpoznawanie napisu swojego imienia wśród innych imion). Metoda Dobrego Startu M. Bogdanowicz (w przygotowaniu do pisania).	Brak	Brak	P. Dennisona („lewnie ósemki”)	Brak

Zamieszczenie uwag metodycznych.	Ogólne, w części wstępnej programu.	W postaci przykładów i wskazówek dla nauczycieli (o bardzo ogólnym charakterze).	Ogólne, we wstępie do programu oraz uszczegółowienie wybranych haseł przykładowymi).	Ogólne, w I części programu.	Szczegółowe, jako wstęp do każdego rodzaju działalności oraz przykłady zabaw służących realizacji wybranych haseł.	Bardzo ogólne, we wstępnej części programu i jako przykłady działań przy wybranych hasłach programowych.
Przedstawienie kompetencji dzieci z zakresu umiejętności czytania.	Brak	Brak	Szczegółowe, adekwatne do poszczególnych haseł programowych.	Brak	Brak	Ogólne, na końcu programu.

ce czytania zaliczył do obszaru edukacyjnego związanego z rozwijaniem dziecięcej aktywności językowej obejmującej, w ujęciu auterek, następujące grupy treściowe (nazwane z punktu widzenia dzieci):

- potrafimy słuchać,
- mówimy wyraźnie,
- opowiadamy,
- interesujemy się książką,
- uczymy się czytać,
- przygotowujemy się do pisania¹⁹.

Dział „Uczymy się czytać” zawiera hasła programowe (bez podziału na grupy wiekowe, z zachowaniem zasady stopniowania trudności) skoncentrowane wokół rozwijania spostrzegawczości wzrokowej, słuchu fonetycznego i innych aspektów przygotowania do czytania, a także właściwej jego nauki. Zawiera też propozycje haseł ponad ogólne wymagania, a mianowicie rozszerzające zakres czytania poza czystość fonetyczną wyrazów. Natomiast w dziale „Nasza edukacja matematyczna” uwzględniony został zapis: „Poznanie cyfr: 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9; zapisywanie cyfr i liczb według wzoru”²⁰.

Konsekwencją rozwijania aktywności językowej, zgodnie z założeniami charakteryzowanego programu, powinno być posiadanie przez wychowanków następującego zakresu kompetencji²¹:

- przejawianie wrażliwości słuchowej,
- uważne słuchanie rozmówcy,
- prawidłowe artykułowanie głosek,
- swobodne posługiwanie się mową dla wyrażania swoich myśli, potrzeb, stanów emocjonalnych,
- formułowanie zdań poprawnych pod względem gramatycznym,
- stosowanie pozawerbalnych środków wyrazu,
- chętnie korzystanie z książek dla dzieci,
- recytowanie z pamięci wierszy lub ich fragmentów,
- przejawianie wrażliwości wzrokowej,
- posiadanie rozwiniętego słuchu fonetycznego,
- rozumienie znaczenia znaków i symboli graficznych,
- czytanie wyrazów i krótkich tekstów,
- zainteresowanie pisaniem,
- dysponowanie sprawnościami niezbędnymi do nauki pisania,
- prawidłowe odwzorowywanie liter,
- rozumienie istoty czytania i pisania jako nośnika informacji,
- przejawianie postawy twórczej w toku mówienia, czytania i pisania.

¹⁹ M. Kwaśniewska, W. Żaba-Żabińska, *Nasze przedszkole...*, s. 24-30.

²⁰ Tamże, s. 36.

²¹ Tamże, s. 31.

Najnowsze przedsięwzięcia MEN związane z reformowaniem systemu edukacji od roku 2009/2010²² objęły tym razem szczebel wychowania przedszkolnego, gdzie obok zasadniczej zmiany, jaką jest stopniowe obejmowanie dzieci sześcioletnich obowiązkiem szkolnym, 8 kwietnia 2008 roku zaproponowano i poddano pod ogólnopolską dyskusję projekt nowej *Podstawy programowej dla przedszkoli*²³.

W pkt. 14 projektu *Podstawy programowej wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, innych form edukacji przedszkolnej i oddziałów przedszkolnych przy szkołach podstawowych* znalazł się zakres wymagań dotyczących kształtowania gotowości do nauki czytania (i pisania). W wyniku realizacji tego zakresu działalności pracy przedszkola dziecko:

„14.1. potrafi określić kierunki oraz miejsca na kartce papieru, rozumie sens poleceń typu: narysuj kółeczko w lewym górnym rogu kartki, rysuj szlaczek, zaczynając od lewej strony kartki;

14.2. potrafi uważnie patrzeć (organizuje pole spostrzeżeniowe), aby rozpoznać i zapamiętać to, co jest przedstawione na obrazkach;

14.3. ma sprawność rąk oraz współpracę ręki i oka, która jest potrzebna do rysowania, wycinania itp.;

14.4. interesuje się czytaniem i pisanem oraz jest dobrze przygotowane do nauki czytania i pisania;

14.5. słucha opowiadań, baśni itp. i rozmawia o nich; interesuje się książkami;

14.6. układa krótkie zdania, dzieli je na wyrazy, wyrazy na sylaby oraz wyodrębnia głoski w słowach o prostej budowie fonetycznej;

14.7. rozumie sens informacji podanych w formie uproszczonych rysunków oraz innych symboli, a także odczytuje krótkie podpisy pod obrazkami, napisy na sztyl-dach itp.”²⁴.

Jest to istotna zmiana jakościowa przedszkolnej nauki czytania, bowiem cały ciężar etapu literowego przenosi się wraz z dziećmi sześcioletnimi do klasy pierwszej, a proces przygotowawczy dotyczyć będzie dzieci pięcioletnich, w przyszłości objętych obowiązkowym oddziaływaniem przedszkolnym. Przewidywania co do przebiegu wdrażania założeń reformy budzą aktualnie wiele emocji i kontrowersji, jednak, w kontekście polskiej edukacji rozpatrywanej na tle innych krajów Unii Europejskiej, konieczne przeobrażenia niezaprzeczalnie nastąpią, więc nauczyciele wychowania przedszkolnego (i kandydaci do tego zawodu) muszą się z tym pogodzić i do tego twórczo dostosować.

²² *Reforma programowa. Opis zmian potrzebnych w systemie edukacji. Projekt do konsultacji, Kapitał Ludzki, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Europejski Fundusz Społeczny, Warszawa 2008; Rok przedszkolaka. Jak zorganizować edukację przedszkolną w nowych formach. Informator, Kapitał Ludzki, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Europejski Fundusz Społeczny, Warszawa 2008.*

²³ Patrz: www1.reformaprogramowa.men.gov.pl.

²⁴ Tamże.

Bibliografia

- E. Arciszewska, *Czytające przedszkolaki. Mit czy norma?*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2002
- M. Burtowy, *Założenia i treści przygotowania dzieci do nauki czytania i pisanie w przedszkolu*, w: *Psychopedagogiczne problemy edukacji przedszkolnej*, pod red. A. Brzezińskiej, M. Burtowy, Wydawnictwo Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 1985
- H. Bednarczyk, M. Królicza, M.A. Maciąg, *Program edukacji przedszkolnej dla dzieci od 3 do 6 lat. Świat przedszkolaka*, Wydawnictwo JUKA, Warszawa 2001
- A. Bojakowska, A. Fiedorowicz, E. Kozłowska, M. Krawcewicz, *Razem z dzieckiem. Program wychowania przedszkolnego*, Nasza Księgarnia, Warszawa 2000
- Cz. Cyrański, M. Kwaśniewska, *Moje przedszkole. Program wychowania przedszkolnego*, Wydawnictwo MAC Edukacja, Kielce 2001
- H. Czerniawska, *Program wychowania przedszkolnego dla dzieci 3-6-letnich*, Wydawnictwo GRAF-Punkt, Warszawa 2001
- T. Domaniewska, *Początkowa nauka czytania*, w: *Podstawy pedagogiki przedszkolnej*, pod red. M. Kwiatowskiej, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1985
- I. Dudzińska, *Dziecko sześćioletnie uczy się czytać*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1986
- M. Kwaśniewska, W. Żaba-Żabińska, *Program wychowania w przedszkolu. Nasze przedszkole*, Wydawnictwo MAC Edukacja, Kielce 2007
- A. Łada-Grodzicka, E. Bełczewska, M. Herde, E. Kwiatkowska, J. Wasilewska, *ABC... Program wychowania przedszkolnego XXI wieku*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2000
- B. Łojewska, *W świecie przedszkolaka. Program edukacji przedszkolnej dla dzieci (od 3 do 6 lat)*, Wydawnictwo Koba, Kraków 2001
- Program wychowania w przedszkolu*, Ministerstwo Oświaty i Wychowania, Instytut Programów Szkolnych, PZWS, Warszawa 1973
- Program pracy wychowawczo-dydaktycznej z dziećmi sześćioletnimi objętymi jednorocznym oddziaływaniem przedszkolnym*, Ministerstwo Oświaty i Wychowania, Instytut Programów Szkolnych, PZWS, Warszawa 1977
- Program wychowania w przedszkolu*, Ministerstwo Oświaty i Wychowania, Instytut Programów Szkolnych, PZWS, Warszawa 1981
- Program nauczania początkowego. Klasa I*, Ministerstwo Oświaty i Wychowania, Instytut Programów Szkolnych, PZWS, Warszawa 1978
- Program wychowania w przedszkolu*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Wydawnictwo „Oświata”, Warszawa 1992
- Program pracy wychowawczo-dydaktycznej z dziećmi sześćioletnimi objętymi jednorocznym oddziaływaniem przedszkolnym*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Wydawnictwo „Oświata”, Warszawa 1992
- Program wychowania w przedszkolu dzieci 3-6-letnich*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Wydawnictwo „Oświata”, Warszawa 1992
- Reforma programowa. Opis zmian potrzebnych w systemie edukacji. Projekt do konsultacji*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Europejski Fundusz Społeczny, Warszawa 2008

Rok przedszkolaka. Jak zorganizować edukację przedszkolną w nowych formach. Informator, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Europejski Fundusz Społeczny, Warszawa 2008

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 grudnia 1999 roku zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego, „Dziennik Ustaw”, 17 stycznia 2000 r.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 26 lutego 2002 roku w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, „Dziennik Ustaw”, 9 maja 2002 r.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 sierpnia 2007 roku zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, „Dziennik Ustaw”, 31 sierpnia 2007 r.

www.men.gov.pl/programy/programy/przedszk.php

www1.reformaprogramowa.men.gov.pl

Zarządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 kwietnia 1992 roku w sprawie minimum programowego wychowania przedszkolnego oraz zestawu dopuszczonych do użytku programów wychowania przedszkolnego, „Monitor Polski” nr 12/1992, poz. 86